

STATISTIK

som "industriprodukt" — norsk metod

VAD SOM ÄR HANTVERK och vad som är industri kan det råda delade meningar om. Kommerskollegium drar som bekant gränsen vid 10 arbetare eller 15.000 kronors produktionsvärde eller 4.000 kronors förädlingsvärde. Antingen man godkänner detta eller ej, måste en besökare vid Universitetets Socialøkonomiske Institutt i Oslo säga sig: Detta är ett industriföretag och därtill ett sådant med synnerligen högklassiga produkter.

Institutet hör till universitetet och står under ledning av professor Ragnar Frisch. Det har emellertid finansierats med donationer, framför allt från Rockefeller Foundation i USA, och undantagsvis har det t. o. m. mot betalning utfört vissa undersökningar på uppdrag av utomstående. Det är en sådan utredning som pågår nu. Man håller nämligen på med en stort upplagd levnadskostnadsundersökning, som startats på initiativ från LO, men där numera även norska staten genom statistiska centralbyrån är intresserad.

Landsorganisationen hade från början tänkt sig att själv göra en mindre undersökning, vars resultat skulle kunna användas vid avtalsförhandlingarna i början av 1946. Efter ett intensivt och rekordsnabbt förarbete skulle man skicka ut hushållsböcker, som skulle föras under november 1945. Det gällde endast att få tag i hushåll, som var villiga att åtaga sig det ganska besvärliga uppdraget att noggrant skriva upp varje utgiftspost under en månads tid. LO hade tänkt sig, att 500—600 hushåll skulle delta i undersökningen, men det kom ungefär 6.000 anmälningar. För att inte försitta denna strålande chans till en bredare upplagd undersökning fick Økonomisk Institutt med sina större vetenskapliga resurser ta hand om det hela i samråd med LO.

Ungefär 3.000 hushållsböcker sändes ut över landet och fylldes i, rad efter rad, under november månad. 2.700 av dem kom tillbaka och kunde användas. Böckerna såg ut ungefär som vanliga kassaböcker, där varuslag, kvantitet och inköpssumma fördes in, från mjölk, smör, bröd, fisk och kött till tobak, sprit, brevpapper, frimärken, hyra och skatt.

För den vidare bearbetningen var dessa böcker alltför ohanterliga. Alla uppgifterna måste därför föras över på stora blanketter, som upptog tryckta rubriker för olika varuslag. Samtidigt måste en viss kontroll ske, så att några orimliga uppgifter inte smög sig in. Slutligen skulle kvantiteterna och inköpsbeloppen summeras för hela månaden.

För detta arbete anställdes ett 80-tal studenter. Dessa arbetade i tre skift om fyra timmar var: 8—12, 12—16 och 16—20. Detta dels därför att studenterna för studiernas skull ogärna band sig för mer än fyra timmar om dagen, dels för att utnyttja kapaciteten hos räknemaskinerna till det yttersta.

Studenterna indelades i olika specialistgrupper. En sådan grupp sysselsatte sig sålunda endast med mjöl och mjölprodukter, en annan med fisk och fiskprodukter osv. Inom detta speciella område måste var och en skaffa sig en ingående varukännedom, kunskap om gällande maximipriser i olika fylken m. m. På detta sätt kunde kontrollen av materialet göras mest effektiv.

Ledare för arbetet inom en grupp var en förbindelseman, som till sin hjälp hade tre förmän, en på varje skift. Förmännen deltog i arbetet, men hade tidlön i motsats till de övriga, som hade ackordslön.

Så fort tveksamhet av något slag uppstod, skulle vederbörande student vända sig till förmännen. Kunde denne avgöra frågan, var saken klar. För att övriga skift skulle behandla liknande frågor på samma sätt, skrevs frågan och svaret upp på en »meldeseddel». Extraheringsarbetet avstannade därefter ett ögonblick, och förmännen läste upp sedelns innehåll. Den placerades så på en bestämd plats, och förmännen i övriga skift gick vid arbetstidens början varje dag igenom alla sedlarna och läste upp dem som tillkommit sedan sist.

De frågor, som inte förmännen kunde lösa direkt, förelades av honom för förbindelsemannen. Kunde inte heller denne ge något svar, gick frågan vidare till det möte mellan alla förbindelsemännen och ledarna för undersökningen, som ägde rum varje dag. Även i dessa fall utsändes »meldeseddel».

Det var från början meningen, att bearbetningen skulle ske på löpande band. Det visade sig emellertid svårt att avpassa varje arbetsmoment så, att inga stockningar uppstod. I stället delades böckerna upp i högar på 50—100 stycken, som så småningom dirigerades till alla grupperna.

Då extraheringsarbetet var grundläggande för hela utredningen, måste man ha en viss kontroll på det utförda arbetet. För denna var upprättat ett särskilt kontrollkontor. Endast omkring en femtedel av det utförda arbetet kontrollerades. Det ordnades alltid så, att kontrollen gjordes på ett annat skift än det, där den ursprungliga bearbetningen skett. Nu användes en ny blankett, som uppgifterna i hushållsboken fördes över på, och arbetet skedde alltså oberoende av det som gjorts tidigare. De båda blanketterna jämfördes sedan på kontrollkontoret.

Studenterna, som hade betalt per hushållsbok, fick vidkännas vissa avdrag för varje upptäckt fel.

Avdragsbeloppet för olika slag av fel liksom över huvud taget ackordssatserna bestämdes vid sammanträden mellan undersökningsledningen och en tariffnämnd på fem personer. Denna valdes av och bland förmännen.

På detta sätt lyckades institutet genomföra extraheringsarbetet snabbt och förstklassigt. Samtidigt som arbetet var rationaliserat så långt man rimligen kunde tänka sig, kände de på undersökningen arbetande studenterna trevnad i arbetet genom att de själva hade inflytande på lönerna. Inom vissa gränser kunde ju dessutom varje individ själv bestämma sin inkomst genom att arbeta mer eller mindre intensivt.

Man efterlyser onekligen några liknande, friska initiativ inom den svenska administrativa statistiken. Bara som ett exempel kan nämnas, att industristatistiken för närvarande kommer ut ungefär två och ett halvt år efter berättelseårets slut. Och detta är ingalunda något exceptionellt undantag. Naturligtvis kan inte exakt samma metoder som de här refererade användas för en årlig statistik, där det inte endast gäller att behandla materialet likartat under den pågående bearbetningen utan även år från år. Men om statmakterna ställde litet större anslag till förfogande, borde det nog vara värt att försöka »industrialisera» det statistiska arbetet även på ett tidigt stadium i bearbetningen, innan materialet eventuellt kommer till hålkortsmaskinerna.